דרך המלך — תולדות

פרשת תולדות תר"צ

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. ונבין נא למה מבאר הפסוק עוד שאברהם הוליד את יצחק מה שכבר נאמר בפרשה הקודמת. ורש"י פי', וע"פ פשוט היה צריך לבאר זאת מקודם בלידתו של יצחק.

אמנם איתא מהרבי ר' אלעזר זצ"ל בהה"ק הרבי ר' אלימלך זצללה"ה. על הגמרא שאמר המן לאחשורוש ואת דתי המלך אינם עושים. דמפקי לכלא שתא בשבת היום ופסח היום וכו' והקשה איך זה כלא שתא, שבת הוא רק יום בשבוע ופסח שבוע בשנה. ואמר בקדשו, שהיה כקוץ בעיני המן אותן ההכנות שעושים ישראל קודם כל מצוה. וממש כל השנה עוסקים בהכנות פסח וכל השבוע בהכנות שבת עכ"ל הק'.

כי כל מצוה גבוה היא וא"א לו לישראל שיבא אליה בפעם אחת, ורק כיון שעושה אליה הכנות כל הכנה היא עליה והתקרבות אל המצוה עד שבא אליה. משל למי שעולה להר גבוה, האם רק בשעה שנמצא כבר על ראש ההר נאמר שעלה, גם כל פסיעה ופסיעה שפוסע עליה היא. ואף כשעומד עוד באמצע ההר כבר עלה להר למעלה מכל העם הנמצאים בארץ ובאם לא היה ההר גדול יותר כבר היה עולה להר, נמצא שהוא כבר עלה להר רק שעתה יש לו עוד לעלות להר השני שנמצא מעל ההר שעלה כבר. כן כל ההכנות שעושה הישראל למצוה עשיות ועליות הן, רק שהמצוה עוד יותר גבוה, ושוב עושה הכנות וכו' עד שבא למצוה.

כי איתא במדרש וכי מאי איכפת ליה להקב"ה בין שוחט ואוכל לנוחר ואוכל, הא לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות. שעיקר המצוות הן לזכך ללבן ולגלות את הישראל האמיתי, משל לבעל הגן שעליו לעשות מעשים אלו בגנו לחרוש ולנטוע לנכש ולהשקות ותכלית כל מעשיו היא להוציא את השושנה. ואם יעשה הכל ואת השושנה לא יעלה לא פעל כלום. כן העיקר הוא להוציא את איש הישראל האמיתי.

בעוה"ע יש הרבה קדושה. וגם הנשמה בעצמה שם עיקר קדושתה ותפארתה נגלה. רק שצריכים לגלות מין קדושה זו גם בעולם הזה בגוף מן האדמה, לא הרכבה בלבד שיהיו הנשמה והגוף דרים יחד הנשמה בקדושתה והגוף בנמיכיותו. כי זהו בחי' רשעים בחייהם קרוים מתים, כי הנשמה גם קודם שבאה לעוה"ז חיתה רק שגם הגוף צריך לחיות בשעה שהנשמה נמצאת כאן. ואם הגוף אינו זולת לבוש להנשמה בלבד א"כ אינו חי. כי גם הלבוש בשעה שלובשים רואים שהוא ג"כ מתנענע ומ"מ לא נאמר עליו בשביל זה שהוא חי כיון שכל תנועותיו הם רק מן האדם שנמצא בו. רק שע"י התחברות גוף ונשמה יתגלה מין קדושה שלא נמצאת גם בעולמות העליונים. הנשמה וגם הגוף נתהפכו לקדושה, קדושה אחת נעשה מהם. משל לנר הדולק, מה יש באש הזה שמן ופתילה, אבל האם קוראים לאש שמן ופתילה, הן בתחילה היו בו שמן ופתילה אבל עתה נתהפכו לאור. אור אחד שמאיר. ואלמלא חטא אדה"ר לא היה שייך מיתה ופירוד בין הנשמה והגוף כי לא היה הרכבה מב' דברים רק אור אחד, ואחר שחטא אמר לו ד' כי עפר אתה ואל עפר תשוב שנראה שזה נתינת טעם למה אל עפר תשוב מפני שעפר אתה, א"כ לכאורה גם קודם שחטא היה מוכרח למות כי עפר היה, אבל כנ"ל אז לא היה עפר כי נשתנה לאור כמו השמן באור כנ"ל, ורק כיון שחטא ועפר אתה ורק הרכבה מגוף ונשמה לכן אל עפר תשוב. וגם עתה אף שא"א לחיות לעולם זהו רק כעין חלק שמן שנשאר שא"א שידלק ויתהפך לאור, אבל כל הגוף כוחותיו רצוניו מחשבותיו צריכים להתהפך לאור וקדושה אחת עם הנשמה.

נמצא שעיקר המצוות הן להוציא את איש הישראל האמיתי מן קדושה אחת שהיה בה מתחילה גוף ונשמה ועתה אור אחד הם, מין קדושה כזו שאין דוגמתה גם בעולמות העליונים וקדושה זו נקראת איש ישראל. ועכו"ם ששבת חייב מיתה אף שג"כ עשה את המצוה. אבל אין פוטרים א"ע בהעשיה לבד רק התגלות עצם הישראל הוא העיקר ועשיית העכו"ם לא כלום הוא, לכן ההכנות למצוה אינן הכנות לעשיה בלבד שתהיינה הן מכשירות בלבד רקניות בעצמן, רק ממש עשיה הן שאיש ישראל עשה דבר לד' והוא מזדכך וחלק מחלק ישראל יוצא. ושוב מכין ושוב אבר מחלק ישראל יוצא, עד שבא למצוה וכל חלק הזה של ישראל נתגלה. וזה ענין שאותיות ישראל נוטריקון יש ששים רבוא אנשים לישראל, יש ששים רבוא אותיות לתורה. לא שמספר אנשים מישראל הם ורק נרמזים במספר אותיות התורה, אלא שאנשים מישראל הם עיקר אותיות התורה כי כל התורה והמצוות הן רק לגלות את האנשים מישראל. הישראל האמיתי הוא עיקר האות רק שהאותיות שבכתב ועשיות המצוות הן המוציאים. בבחי' לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות. ובשביל זה מספר האותיות כמספר הישראל ומספר המצות כמספר אברי וגידי האיש.

ואפשר זה רמז הגמרא (שבת פ"ט.) בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות א"ל משה אין שלום בעירך א"ל כלום יש עבד שנותן שלום לרבו א"ל היה לך לעזרני. מיד א"ל ועתה יגדל נא כח ד' וכו'. ע"פ פשוט נבין נא מה ענין שלום בשעה שקושר ד' כתרים לאותיות, ומה ענין כתרים לאותיות. רש"י ז"ל פי' תגין לאותיות. ולמה קוראים אותם תגין בלשון תרגום ולא כתרים כמו שאמרה הגמ' כאן, ומה ענין תגין בכלל ע"פ פשוט בעבודה.

אבל ישראל נקראים עטרת תפארת ישראל. שהם מעטרים ומפארים אותו ית' בקדושה שהם מגלים מקרבם בעבודתם עד שגם המלאכים יכולים לעטרו רק עם ישראל, כתר יתנו לך מלאכים וכו' רק עם עמך ישראל קבוצי מטה, כיון שישראל הם בראשו של מלך בחי' מחשבה הם יכולים לעטרו וליתן כתר מלכות בראשו כביכול וגם התפילין דמארי עלמא שנקראין פאר מישראל הם וכתוב בהם מי כעמך ישראל. כמו שאמרה הגמרא. וזה ענין בחי' כתר ובחי' מלכות, ספירת כתר היא בראש ומלכות שהיא כנסת ישראל היא בסוף. ובאמת אחת הן כתר ומלכות, כיון שכנסת ישראל הם בראשו של מלכות לכן גם ישראל שהם בסוף בעוה"ז יכולים לעטרו בכתר יתנו לך, וכיון שהאותיות שבכתב הם המגלים את ישראל לכן צריכים הם להיות כצורה שהם מגלים, היינו כישראל עם כתריהם עטרת תפארת ישראל, כי לא את קדושת ישראל בלבד מגלים רק ישראל עם כתר, שמעטר אותו ישראל בו, וצריכים האותיות לכתרים ותגין.

והנה איתא בסתרי תורה בפרשת לך. שכשרוצה ד' לדבר עם ישראל שלא יתקנאו המלאכים מדבר עמם בלשון תרגום כי אין מלאכי השרת נוקקים בלשון תרגום. ולכן אברהם עד שלא נימול כתיב אחר וכו' במחזה שהוא לשון תרגום. כדי שלא יתקנאו על שדבר עמו ד' קודם שנימול. נמצא שכאשר מתגלה עצם קדושת ישראל שגם המלאכים רואים את גדלותם כמו בקבה"ת שהודו המלאכים למש"ר. אז אין צריכים לדבר בלשון תרגום רק בלשון הקודש. לכן כשהאות נכתב, שעוד לא נתגלה עצם הישראל. כי האות נכתב שיגלה את הישראל, ובשעה שנכתב עוד לא נתגלה, אז הכתר שהוא כתר שישראל יתן בראשו של מלך עד שגם המלאכים יהיו משועבדים לו לעטרו רק ע"י ישראל, מוכרחים לקרא בלשון תרגום תגין כדי שלא יקנאו המלאכים כנ"ל בס"ת. משא"כ כשעלה משה למרום בקבה"ת שאמרה הגמרא שהודו המלאכים למש"ר וראו את גדלות ישראל מרמזת הגמרא שאז לא היה הדבר בסתר רק מצא להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות. לא תגין בתרגום. ורש"י ז"ל פי' שזה תגין שאנו קוראים. והמשנה מרמזת המשתמש בתגא חלף. הן אמת שלענין כתיבה הם נקראים תגים מפני שבשעה

שכותב עוד לא נתגלה הישראל האמיתי וצריכים להשמר מקנאת המלאכים, אבל להשתמש בפועל ולעשות העטרות צריכים להיות בחי' כתרים, לא תגין, ולא יקנאו המלאכים בראותם את איש הישראל האמיתי.

ומש"ר שידע שהוא בא עתה לקבל את התורה לישראל, ולא קבלו עוד ולא נתגלה עוד בכל ישראל ישראל האמיתי. ואין ראוים להשתמש עוד בכתר רק בתגא, לא אמר כלום. ואמר לו ד' משה אין שלום בעירך, אף שאתה שלום בבחי' כתר לא רצית לעזרני מפני שבעירך היינו שאר העם אינם שלמים. מ"מ היה לך, לעצמך לעזרני ולתת כתר, מיד אמר ועתה יגדל וכו' שיתגדל ויתקדש שמה רבא.

נחזור להנ"ל, באם היתה העשיה של המצוה עיקר המצוה כי אז ההכנה לא היתה כלום בלתי הכשרה בלבד כיון שעוד לא עשה את המצוה. אבל כיון שהעיקר הוא עצם הישראל שיוצא בה לכן בכל חלק עשיה ובכל חלק ישראל שיוצא והתקרב לד' חלק מצוה עשה. לא הכנה והכשרה לבד רק גם חלק מצוה עשה כמשל הנ"ל בעולה על ההר. וזה שאמר המן דמפקי לכלא שתא בשה"י ופה"י. ע"י ההכנות שמכינים א"ע לשבת ופסח.

וזה שמעתי מכ"ק חותני הה"צ הק' זצללה"ה שאמר בשם הקדושת לוי זצללה"ה. שכשעבר קודם הפסח לפני הנשים שניקו את הכלים לכבוד הפסח אמר יה"ר שהמלאכים היוצאים מן קשר"ק קראצי"ן שאבי"ן ראבי"ן כשרי"ן יעלו וימליצו טוב בעדנו. עכ"ל הק'.

כי כמו שמן כל מצוה נברא מלאך כן גם מן ההכנות למצוה, כי המלאכים הם ביצירה ונשמות ישראל בבריאה וחיה יחידה באצילות, וכיון שהם מתחלקים לעולמות המלאכים בעולם היצירה והנשמות בבריאה משמע שהשתלשלותם ג"כ כפי העולמות היא. וכמו שהתגלות עולם היצירה מן הבריאה היא באצילות האור. כמו למשל כל אור מאציל מקרבו הארה, ואף שבמקום רחוק מן האור אין האור נמצא מ"מ נאצל ממנו הארה שהיא פחות מן האור, ובמקום יותר רחוק ההארה יותר פחותה, כן אור עולם הבריאה מאציל הארה גם למקום רחוק רק שההארה פחותה מן האור שבעולם הבריאה והיא רק בחי' יצירה. וכיון שהנשמות בבריאה והמלאכים ביצירה, הארת המלאכים מנשמות ישראל היא ג"כ באצילות האור.

נשמות ישראל מאצילות הארה מהן. ובמקום רחוק ביצירה נעשה מזה מלאכים. כלומר ההארה שהיא פחותה מן האור שבנשמות הן הנה המלאכים. וכל עוד שלא נתגלה העצם ישראל לא נתגלה המלאך. רק כשעשה את המצוה ונתגלה העצם ישראל ומאיר הארה למרחוק ג"כ נברא המלאך. והיא היא הארה. לכן גם מההכנה למצוה שנתגלה מהם גם חלק ישראל ונעשה הארה ג"כ מלאך נברא, אף שפחות הוא מן מדרגת המלאך שנברא בעשיית כל המצוה מפני שאז חלק יותר של ישראל נתגלה.

ולכאורה מן עשיה אחת של מצוה היו צריכים להבראות מלאכים בלי הפסק. לא מלאך אחד בלבד, כי אם מן העשיה לבד היה המלאך נברא שפיר שייך לומר מכל מצוה מלאך, וכשגמר את המצוה שוב לא יברא מלאך, אבל כיון שבריאת המלאך היא מה שעצם הישראל מאיר מקרבו א"כ כיון שנתגלה חלק עצם ישראל היה צריך להאיר מלאכים בלא הפסק. אבל זה אינו, כי למשל כשמדליקים אור בבית נתמלא כל הבית אורה, ואין נתוסף הארה יותר מפני שכל מה שהיה יכול להמלאות אור כבר נתמלא אור, רק כשפותחים החלונות והדלתות נתוסף אור גם לחדרים הסמוכים שהיו עד עתה חשכים, כן כשהישראל עושה מצוה ומגלה את חלק עצם ישראל כבר מתמלאים המקומות שיכולים להתמלא אור ואין שייך אח"כ תוספות הארה ומלאכים, ורק כשבא איש שהיה עד עתה בקרבו חושך תוהו ובוהו ופותח את הדלתות וחלונות אל נפשו ומקבל בקרבו מן הארה זו שמילא איש ישראל מקודם בתורתו ומצותיו. אז נתוסף אור למלאכים.

וכשאנו מקרבים א"ע אל הצדיקים שבעולם האמת ומקבלים בקרבנו קדושתם ודרכם דרך הקודש. אז כיון שפתחנו מקום חדש לכן נתוסף עתה מלאכים. מלאכים מנשמתם בגנזי מרומים, והן הם נעשים מליצים ישרים בעדנו. וח"ו כשמתרחקים מהם ובמקום שהיה שם אור מנשמות הצדיקים נתחשך ח"ו והמלאכים נכלים או נפגמים או נעשה ח"ו מקטריגים. והתלמיד שגלה מגלים את רבו עמו, שזהו ענין דין על הרב שמוכרח לגלות, והדין הוא מפני שהתלמיד חטא ונפגמו מלאכיו שנאצלו מאור נשמתו של הרב.

היוצא לנו מדברינו, שאיש הישראל שמכין דבר למצוה צריך לדעת שלא את העשיה לבד מכין רק גם את עצמו, ולא הכשרה לבד היא, רק ג"כ מצוה היא שחלק ממנו מתגלה וכשיעשה את המצוה כל אותו החלק יתגלה, לכן גם המצוות שאינן צריכות הכנה כפסח ושבת צריכים ג"כ להכין א"ע להם. כמו רבא ב"ר הונא רמי פוזמקי ומצלי. למה משום הכון לקראת אלקיך ישראל, שאתה צריך להכין את עצמך וא"א להחלק שלך שיצא בפעם אחת בשעת המצוה וצריך אתה לעשות הכנות שיצאו חלקים ממך, ואז תבא למצוה.

וההכנה צריכה להיות בכל מחשבה דבור ומעשה של האדם, כי מי שחושב שהמצוה היא ככל עשיה שעושים לצרכי המלך הרי שיכול משרת כזה להיות בביתו כמו שהוא וכיון שעושה הדבר הזה למשל שגובה את המסים למלך די לו, משא"כ מי שיודע כנ"ל שעיקר המצוה היא שהוא יתגלה, עצם ישראל יתגלה, אז יודע שבאם יהיה שקוע כל היום בנמיכיותו ושטותיו לא עשה ולא כלום אף אם במצוה עשה ככל הדין.

וזה ששמאי הזקן בכל יום אכל לכבוד שבת, כל רצוניו ודעתו של הגוף השקיע בשבת ובהכנותיו, אם הבהמה טובה היא ורצון של האיש בה, הקדיש את הרצון לכבוד שבת, ואם מצא אחרת טובה הימנה והנאתו ורצונו בה יותר הקדיש גם זו לשבת. וכנ"ל אפשר להבין יותר את הגמרא שבכל יום אכל לכבוד שבת הלא אכל את זו שלא השאיר לשבת. ורש"י ז"ל פי' כיון שאכל אותה והשאיר את הטובה ממנה לכבוד שבת היה אוכל לכבוד שבת. ולהנ"ל אפשר עוד כיון שגם ההכנה חלק המצוה וחלק ישראל יוצא בה א"כ בהמה הא' שהכין לשבת חלק מצוה היא וחלק ישראל יצא בה. וכשאוכלה ע"י שמצא טובה הימנה אכל בהמה שחלק מצוה של כבוד שבת נעשה בה.

נחזור להנ"ל מן נשמת ישראל מתפשט אורו והארה בכל מקום שיכול להתפשט. וכשבא איש אחר שלא קיבל בקרבו אור עד עתה ורוצה לקבל בו אור מן הנשמה שנתגלה ע"י תורה ומצות ועבודה שעשה איש ישראל אחר מקודם. אז מין מקום חדש עשה להוסיף אור כבמשל הנ"ל בפתיחת החלונות. ורש"י ז"ל פי' על אלה תולדות נח וכו' שתולדותיהם של צדיקים מע"ט. והכתוב מרמז זאת בתולדות ממש של ויולד נח וכו' כי גם בהולדת הבנים כוונת הצדיק שתמשך הארתו ותתפשט למקומות וגופים חדשים. וכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו כיון שגם בו מתפשט אורו כמו בבניו.

והנה באם היה יצחק אבינו באותה בחי' כמו אברהם חסד. ורק שאורו של אברהם התפשט, היה רק אברהם המוליד והמאיר. אבל כיון שאברהם היה בחי' חסד ויצחק גבורה ובלבוש ודרך הגבורה הרחיב את אורו של אברהם. א"כ הוא יצחק עזר לעשות דרך ומקום חדש להתפשטות אורו של אברהם. אלה תולדות יצחק וכו' אברהם הוליד את יצחק, מה שאברהם הוליד את יצחק גם פעולת יצחק היתה.